

запасів;

- заборону використання амортизаційних відрахувань на інші потреби, крім фінансування капітальних вкладень, придбання об'єктів основних виробничих засобів або частки основних засобів інших підприємств, а також заборону вилучення амортизаційних відрахувань [2].

Слід також посилити роль прибутку як джерела фінансування інвестицій у відтворення основних засобів у контексті реформування системи оподаткування результатів господарської діяльності підприємств.

Література

1. С. Захарін. Інноваційне забезпечення відтворення основних фондів // Економіка України. – 2007. – № 5. – С. 43–51.

2. Стратегічні пріоритети та сучасні завдання розвитку реального сектору економіки України / РВПС України НАН України. – Черкаси: Брама-Україна, 2007. – 544 с.

УДК 330.341.1: 338.45

С. В. Чижов

Рада по вивченню продуктивних сил України НАН України

РЕАЛІЗАЦІЯ ПРИНЦИПІВ ІННОВАЦІЙНОГО РОЗВИТКУ ПРОМИСЛОВОСТІ В РАМКАХ НАЦІОНАЛЬНОЇ ІННОВАЦІЙНОЇ СИСТЕМИ

У сучасних умовах стрімкого технологічного розвитку, радикальних інституціональних змін добробут країни, досягнення відносної соціальної рівності всього населення тепер і в майбутньому залежить від того, як держава може відповісти на виклик інноваційної революції. Сьогодні, як ніколи, важливо зрозуміти та освоїти динаміку оновлення виробництва. У ХХІ столітті використання нововведень багато в чому визначає життєздатність суспільства. Тому науково-технологічна та інноваційна політика ринково розвинених країн світу концентрує зусилля не лише на зміцненні потенціалу власне науки, а й на процесах, що забезпечують ефективну реалізацію її досягнень.

В аспекті формування та розвитку національної інноваційної системи (НІС) важливе значення належить виробничій підсистемі. Вхідження національної економіки в ринки високотехнологічної продукції і технологій
© С. В. Чижов, 2008

може відбуватись на основі формування потужного науково-технологічного сектору й виробничого комплексу. Міжнародна практика має прецеденти, коли опанування світових ринків відбулося від випереджаючих темпів розвитку інноваційної сфери діяльності над темпами наукової, тобто від вибору пріоритетності вектора інноваційного виробництва (прикладом такого інноваційного типу економічного розвитку є Китай).

У динамічному ринковому середовищі, національній економіці потрібен тип інноваційного розвитку, коли всі елементи інноваційної системи орієнтовані на реалізацію нововведень з метою підвищення конкурентоспроможності країни, що визначатиме конкурентні переваги власне національної інноваційної системи.

Під конкурентоспроможною інноваційною системою ми розуміємо комплекс узгоджено функціонуючих її складових (інститутів, інфраструктури та механізмів), що орієнтовані на підтримку розвитку наукової й інноваційної діяльності у всіх сферах економіки з метою досягнення нею конкурентних переваг на світових ринках. Функціонально НІС охоплює генерацію інновацій, комерціалізацію та впровадження їх у практику.

В рамках розвитку НІС виробнича сфера України має бути представлена видами промислової економічної діяльності, в яких є потенційні можливості створення конкурентних переваг у середньостроковій перспективі та самостійних національних компаній, конкурентоспроможних на внутрішньому і зовнішньому ринках. Саме на розвиток цих видів промислової економічної діяльності повинні спрямовуватись фінансові та організаційні ресурси, розроблятись державні й регіональні цільові програми.

Збільшення обсягів виробництва інноваційної продукції та організація нових видів конкурентоспроможної промислової продукції на теперішньому етапі можливо:

- за рахунок власних технологічних і кадрових ресурсів підприємств, що мають потенційні можливості випускати високотехнологічну продукцію при організації та фінансовій допомозі з боку регіональних адміністрацій. Економічний інтерес місцевої влади полягає в суттєвому збільшенні бюджетних надходжень за рахунок організації виробництва інноваційної кінцевої продукції на базі міжгалузевої кооперації підприємств (насамперед підприємств регіону) для її випуску;

- шляхом організації спільного виробництва конкурентоспроможної продукції світового рівня з іноземними фірмами, у тому числі новітніх товарів відомих зарубіжних фірм за їх участю, за умови, що всі комплектуючі, які можна виробляти на вітчизняних підприємствах, не імпортуються, а їх виробництво здійснюється в Україні на основі технологічної кооперації з власними виробництвами;

- внаслідок підвищення конкурентоспроможності продукції, що

виробляється на спільних підприємствах, із залученням іноземних фірм шляхом застосування новітніх науково-технологічних розробок вітчизняної науки.

Україна має досить потужний промисловий комплекс, але його якісні показники і структурні пропорції не відповідають конкурентоспроможності національної економіки через недостатню орієнтацію на виробництво продукції кінцевого споживчого попиту; переважний розвиток базових і видобувних галузей з низьким ступенем переробки сировини; високу матеріало- та енергоємність виробництва в умовах майже монопольної залежності від імпорту енергоресурсів; відсталий технологічний та екологічний рівень виробництва і неконкурентоспроможність багатьох видів промислової продукції.

Ці фактори обумовлюють необхідність структурної перебудови промисловості в напрямках створення багатогалузевого високотехнологічного конкурентоспроможного комплексу, адаптованого до ринкових умов, здатного задовольняти як переважну частку власних потреб економіки України, так і брати активну участь у світових господарських зв'язках на взаємовигідних умовах. Відповідно до цього має відбуватись зміна пріоритетів розвитку видів промислової економічної діяльності. Сьогодні на перший план виходить підтримка наукоємних галузей і високих технологій, галузей з високим ступенем обробки, у тому числі на базі розвитку коопераційних зв'язків з іноземними компаніями; виробництва конкурентоспроможної продукції машинобудування як основи техніко-технологічної модернізації економіки; збільшення виробництва в галузях зі швидким обігом капіталу та високою бюджетною ефективністю, що забезпечує наповнення товарами споживчий ринок. У процесі зміни пріоритетів розвитку промислового виробництва необхідно також урахувати загальносвітові тенденції інноваційної діяльності в ринковій економічній системі, які проявляються, по-перше, у високій інноваційній активності депресивних галузей з високою питомою вагою імпортової продукції на внутрішньому ринку, що пов'язується з бажанням вижити в умовах жорсткої конкуренції, по-друге, у зниженні інноваційної активності в експортно орієнтованих галузях. Спостерігається процес втрати конкурентоспроможності вітчизняними підприємствами на внутрішньому ринку та витіснення їх іноземними конкурентами. Частка збуту в Україні промислової продукції іноземного походження зростає випереджаючими темпами. Внаслідок цих процесів національна економіка втрачає робочі місця та новостворену додану вартість. Поряд з цим на території України розміщуються ресурсо-, енерго- та екологоємні виробництва, що обслуговують потреби іноземних країн. У результаті в національній економічній системі триває закріплення низькотехнологічної структури промислового виробництва, в якій нині сировинним видам

економічної діяльності належить близько 70%, а експорту сировинної та низькотехнологічної продукції – близько 85%.

На тлі таких негативних економічних явищ інноваційна діяльність розвивається сповільненими темпами: 2007 р. інновації впроваджували 45% промислових підприємств, а частка реалізованої інноваційної продукції становила лише 6,7% загального обсягу реалізації промислової продукції. Отже, переважна більшість вітчизняних підприємств на сучасному етапі залишається осторонь конкурентної боротьби, що зосереджується у сфері безперервного освоєння новітніх технологій та наукоємних товарів.

З розвитком в Україні ринкових відносин, які відкривають нові можливості для переходу від наукової ідеї до її розробки та масового освоєння інновацій, очевидно стає необхідність інтеграції наукового й промислового потенціалів країни, чому сприятиме структурування промислових підприємств, фінансових інституцій в організаційно оформлені та неформальні промислово-фінансові угруповання (ПФГ, корпорації, концерни, холдингові компанії, об'єднання тощо), що відбулося вже в певних галузях господарського комплексу (паливно-енергетичному, гірничо-металургійному комплексі, харчовій промисловості тощо). Концентрація фінансових засобів дасть змогу підприємствам, які входять до складу ПФГ, виділяти кошти на проведення наукових досліджень.

Для переходу національної економіки до інноваційного типу розвитку необхідні значні обсяги інвестицій. Лише промисловість з метою оновлення основних фондів і введення новітніх технологій здатна поглинути 40–50 млн. дол. США інвестицій щорічно. З метою розширення джерел інвестування слід найближчим часом реформувати систему оподаткування з наданням їй не лише фіскальної функції, але й функції стимулювання інноваційно-інвестиційної діяльності суб'єктів господарювання. Доцільно оподатковувати кошти, які йдуть на споживання, а ті, що спрямовані на інноваційний розвиток виробництва, звільняти від податків, або запроваджувати пільгове оподаткування; необхідно вводити інвестиційні знижки на період реалізації інноваційно-інвестиційних проектів, надавати суб'єктам господарювання безпроцентний податковий кредит.

Загальнодержавним пріоритетом на сучасному етапі має також стати інвестування переважним чином галузей із швидким обігом капіталу, які можуть забезпечити швидку економічну віддачу і соціальний ефект, підвищити місцеві й загальнодержавні бюджети надходження та мають потенційно широкий внутрішній ринок. До них відноситься продовольчий комплекс, легка промисловість, сфера послуг, наукоємні галузі, виробництво побутової та електронної техніки, автомобілів, комп'ютерного обладнання та приладів зв'язку. Необхідна також ліквідація нежиттєздатних виробництв, проведення конверсії виробництв, які втрачають оборонне значення, з

одночасним розвитком виробництв високоефективної військової техніки із замкнутим циклом та економічно обґрунтованою реконверсією окремих виробництв цивільного призначення.

Загальними напрямками реалізації головних принципів інноваційного розвитку промисловості є прискорення інституціональних перетворень, утворення конкурентного середовища; забезпечення конкурентоспроможності через інноваційний шлях розвитку, підтримку наукоємних виробництв, прискорений розвиток внутрішнього ринку, збільшення експорту насамперед наукоємної продукції; структурна перебудова виробництва, стимулювання його оновлення; ресурсозберігаюча, імпортозамінна, соціальна орієнтація; єдина технічна політика; економічно доцільна участь вітчизняної промисловості в міжнародному поділі праці.

Рівень інноваційності економіки характеризується інвестиційною активністю, яка визначається співвідношенням темпів зростання інвестицій в основний капітал та ВВП. В Україні це співвідношення становило близько 90%, унаслідок чого частка високотехнологічних виробництв зменшується до критичних розмірів, що, в свою чергу, призводить до суттєвого зниження попиту на вітчизняні науково-дослідні й прикладні розробки і стримує розвиток трансферу технологій. У результаті скорочується кількість наукових організацій та спеціалістів, що виконують науково-технічні роботи (2007 р. це зменшення проти попереднього року відповідно становило 3,3 і 3,4%).

В економічних системах, що інноваційно розвиваються, темпи зростання інвестицій в основний капітал значно випереджають темпи збільшення ВВП. У національній економіці також спостерігається негативна скорочення частки державних інвестицій в інновації, що підсилює тенденції старіння основних засобів виробництва, фізичного зносу машин, обладнання, транспортних засобів у промисловості.

Вступ України до СОТ призвів до обмежень у застосуванні усталеного механізму підтримки окремих видів економічної діяльності та захисту вітчизняних товаровиробників шляхом регулювання митно-тарифних бар'єрів. Поряд з цим розширено доступ іноземних інвесторів до участі в державних тендерах, а недосконалість вітчизняної інвестиційно-кредитної системи спричиняє відплив власного капіталу і зменшення фінансових ресурсів.

Схвалена Кабміном України Концепція проекту Загальнодержавної цільової економічної програми розвитку промисловості на період до 2017 року орієнтована на реалізацію конкурентних переваг тих виробництв, продукція яких користується стійким попитом: на накопичення та подальше використання у виробництві науково-технологічного, ресурсного та інтелектуального потенціалу. З цього випливає, що промислова політика, яка реалізується в країні, має відображати інноваційно-промисловий

характер. Інноваційна політика – це державна політика, яка орієнтується на виявлення та капіталізацію порівняльних конкурентних переваг вітчизняної економіки, що означає максимальне використання географічних, історичних, національних й інших факторів, розвиток яких при концентрації на них державних фінансових та організаційних ресурсів надасть можливості для підвищення конкурентоспроможності виробничої сфери та всієї вітчизняної економіки. Визначення в Концепції пріоритетних галузей і виробництв, орієнтованих на підвищення рівня наукоємності і технологічності, надто важливо для розвитку українського бізнесу, а саме ефективного планування своїх інвестиційних програм, тому що це дає можливість окреслити всю систему пріоритетів держави та напрямів, галузей, секторів економіки, проектів, які будуть реалізовуватись.

До методичних принципів інноваційно-промислової політики, орієнтованих на посилення конкурентоспроможності промислового виробництва, можна віднести:

- пріоритет розвитку експортоорієнтованого виробництва над виробництвом імпортозаміщуючої продукції в тих видах промислової діяльності, які мають вітчизняні переваги у забезпеченні науково-технологічними або мінерально-сировинними ресурсами, імпортуючи ті промислові товари, у виробництві яких на теперішньому етапі переваг досягли інші країни. Це надасть можливість збільшити прибутки як промислових підприємств, так і держави;

- розширення на основі поновлення старих і встановлення нових зв'язків на ринкових умовах стосовно розвитку виробничої кооперації з країнами на пострадянському просторі, що дасть можливість реалізовувати і закуповувати на цьому регіональному ринку товари, які необхідні сьогодні для розвитку національної економіки, незважаючи на їхню неконкурентоспроможність на світових ринках;

- орієнтація виробничої кооперації з країнами в рамках СНД на виробництво експортної промислової продукції, яка є конкурентоспроможною на світових ринках;

- визначення на перспективу спеціалізації на найбільш пріоритетних видах промислової діяльності;

- оцінка пріоритетів переробних конкурентоспроможних видів економічної діяльності промисловості за критерієм наявності природних ресурсів (металургійна, хімічна, будівельних матеріалів) та високої сприйнятливості до застосування наукоємних, новітніх ресурсозберігаючих технологій (машинобудування, ОПК, легка, харчова галузь);

- раціоналізація структури експорту на основі встановлення державного контролю над рентою, що зможе певною мірою відтворити вплив держави на ті види економічної діяльності, котрі підвищуватимуть

конкурентоспроможність промислового виробництва всієї економіки;
- застосування ефективних схем фінансування інноваційної діяльності та запровадження державного замовлення на освоєння пріоритетних інновацій у виробництві.

Утвердження інноваційно-промислової політики повинно ґрунтуватись на довгостроковій стратегії інноваційного розвитку країни з чіткою орієнтацією на вибрану модель. Для економічних систем, що трансформуються, можливо застосування інерційно-ринкової стратегії або стратегії інноваційно-технологічного прориву. В рамках інерційно-ринкової стратегії пріоритети в інноваційно-інвестиційній діяльності належать приватному сектору та випереджаючому розвитку імпорту. Цей тип інноваційного розвитку орієнтований на подальше відсторонення держави від інвестування інновацій та витіснення вітчизняної продукції з внутрішнього й зовнішнього ринків. Таким чином, стримування науково-технологічного просторового розвитку перешкоджає підвищенню конкурентоспроможності вітчизняної продукції, перетворює країну на ринок збуту для потужних ТНК. Стратегія інноваційно-технологічного прориву передбачає підвищення конкурентоспроможності вітчизняної продукції, по-перше, шляхом спільної концентрації державою і бізнесом інноваційно-інвестиційних ресурсів на стратегічних національних інноваційних пріоритетах, що забезпечують поширення п'ятого технологічного укладу і пілотне освоєння окремих напрямів шостого укладу; по-друге, держава має взяти на себе стартове фінансування базисних інновацій у виробничій сфері, створити сприятливий інноваційно-інвестиційний клімат, підтримувати експорт вітчизняної наукоємної продукції та імпортозаміщення на внутрішньому ринку. Розвиток виробничої сфери вітчизняної економіки, базуючись на використанні конкурентних переваг національної економіки (географічних, історичних, інших), має відбуватись відповідно до стратегії інноваційно-технологічного прориву.

Література

1. Концепція проекту Загальнодержавної цільової економічної програми розвитку промисловості на період до 2017 року // Орієнтир (додаток до Урядового кур'єру). — 2008. — № 143. — С. 6.
2. Титов Б. Ю. Инновационно-промышленная политика [Електронний ресурс]. — Режим доступу: <http://deloros.ru/projects/prompol/ngmpol.php>.
3. Румянцев А. А., Тихомиров С. А. Методологические основы формирования концепции стратегического управления инновационным развитием региона // Вестник СПбГУ. — 2005. — Сер. 5, вып. 4. — С. 139–148.
4. Рохчин В. Е., Филипов А. И. Социально-экономическое развитие муниципальных образований. Методология разработки концепции и

механізму її реалізації. – СПб., 1996. – С. 78.

5. Санто Б. Сила інноваційного саморозвиття // Інновації. – 2004. – № 2. – С. 6–7.

6. Наукова та інноваційна діяльність в Україні у 2006 році. – К.: Держкомстат України, 2007. – 350 с.

7. Україна в цифрах у 2007 р. – К.: Держкомстат України, 2008. – 258 с.

УДК 338.24 : 330.332

В. В. Микитенко, В. І. Барканов, Л. С. Ладонько
Рада по вивченню продуктивних сил України НАН України

МОДЕЛЮВАННЯ ЕФЕКТИВНОСТІ ІННОВАЦІЙНИХ ВИТРАТ У ПРОМИСЛОВОМУ ВИРОБНИЦТВІ

Розроблення методологічних та методичних підходів до вибору оптимального варіанту інвестиційного проекту на основі процедури кількісного порівняння є достатньо актуальною проблемою для економіки та управління національним господарством. Дослідження питань порівняння та вибору варіантів інноваційних проектів, а також оцінювання результативності впровадження нововведень у промисловому виробництві для обґрунтування засобів реалізації дієвої інвестиційної політики займалися видатні науковці: М. Алле, Ф. Барке, Л. Євланов, М. Еддоус, Д. Канеман, Р. Кіні, О. Ларічев, Ю. Лисенко, Дж. Марч, Дж. Мартіно, А. Маршалл, В. Меклінг, Дж. Нейман, Х. Райфа, Ф. Рамсей, Т. Сааті, Б. Санто, Р. Саммерс, Д. Сахал, В. Ситнік, П. Уайт, В. Шапиро, Ф. Шерер та ін. Ними розроблено низку теорій, а саме: корисності, прийняття рішень, максимальної ефективності, загальної економічної рівноваги, відношень, вимірювань, виключення за аспектами, перспектив, час – гроші тощо [1 – 16].

Слід зазначити, що в сучасних умовах господарювання значно розширюється діапазон і кількість критеріїв оцінювання й прогнозування ефективності впроваджених інноваційних проектів у реальному секторі економіки. До них належать наступні: науково-технічний ефект, який проявляється у підвищенні наукоємності промислової продукції, поліпшенні параметрів використовуваної техніки і технологій; економічний ефект, що полягає в отриманні економічних результатів від запровадження новітніх технологій, засобів та методів управління національним

© *В. В. Микитенко, В. І. Барканов, Л. С. Ладонько, 2008*